

СПЕЦИФІКА ДИСТАНЦІЙНОГО ВИВЧЕННЯ ХОРОВИХ ДИСЦИПЛІН

SPECIFICS OF DISTANCE LEARNING OF CHORAL DISCIPLINES

У запропонованій статті здійснено спробу аналізу становища з вивченням хорових дисциплін у вищих навчальних закладах України в умовах онлайн занять. Усвідомлюючи велику кількість проблем, які приносить дистанційна освіта до галузі мистецької педагогіки, Ю. Гавриленко та Є. Карпенко виявляють найбільш значущі з них та шукають ті позитивні сторони дистанційних занять, які було б варто використовувати у процесі вивчення хорових дисциплін. Автори аналізують велику кількість сучасних публікацій, присвячених проблемам дистанційної освіти. Власні рекомендації авторів сформувався як результат спостережень з ходом навчально-виховного процесу на кафедрі хорового диригування, вокалу та методики музичного виховання Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка. Акцентується увага та необхідності зміцнення теоретичної підготовки та на розвитку навичок самостійної роботи здобувачів вищої освіти. Велике значення автори надають опануванню сучасних комп'ютерних технологій як студентами, так і викладачами вищих навчальних закладів.

Погоджуючись з думкою, що хорові колективи в період онлайн занять позбавлені можливості здійснювати свою головну функцію, яка полягає в колективному виконанні хорової музики, автори викладають цілий ряд пропозицій, направлених на збереження та підвищення професійних навичок співаків. В такому ж напрямку розвивається думка дослідників щодо таких дисциплін, як хорове диригування, читання хорових партитур, хорове аранжування, хорова література, хорознавство. У статті проводиться думка, що такі лекційно-практичні курси, як хорознавство і хорова література в період дистанційних занять за ефективністю навчально-виховного процесу можуть навіть перевищити офлайн заняття. Автори досить ретельно розбирають проблематику діяльності концертмейстера в умовах онлайн занять, що також розкриває додаткові можливості підвищення рівня онлайн викладання хорових дисциплін у вищих педагогічних навчальних закладах України.

Ключові слова: хорознавство, хоровий клас, хорове диригування, читання хорових партитур, хорове аранжування, хорова література, хорознавство.

вих партитур, хорове аранжування, хорова література, дистанційна освіта, методи навчання, комп'ютерні технології.

In the offered article the attempt of the analysis of a situation with studying of choral disciplines in higher educational institutions of Ukraine in the conditions of online employment is made. Aware of the large number of problems that distance education brings to the field of art pedagogy, Y. Havrylenko and E. Karpenko identify the most significant of them and look for the positive aspects of distance learning that should be used in the study of choral disciplines. The authors analyze a large number of modern publications on the problems of distance education. The authors' own recommendations were formed as a result of observations of the educational process at the Department of Choral Conducting, Vocals and Methods of Music Education of Sumy State Pedagogical University named after AS Makarenko. Emphasis is placed on the need to strengthen theoretical training and the development of skills of independent work of higher education. The authors attach great importance to the mastery of modern computer technology by both students and teachers of higher education institutions.

Agreeing with the opinion that choirs in the period of online classes are deprived of the opportunity to perform their main function, which is the collective performance of choral music, the authors present a number of proposals aimed at maintaining and improving the professional skills of singers. Researchers' opinions on such disciplines as choral conducting, reading choral scores, choral arranging, choral literature, and choral studies are developing in the same direction. The article believes that such lecture-practical courses as choral studies and choral literature in the period of distance learning in the effectiveness of the educational process may even exceed the offline lessons.

The authors carefully analyze the problems of the accompanist in the conditions of online classes, which also opens up additional opportunities to increase the level of online teaching of choral disciplines in higher pedagogical educational institutions of Ukraine.

Key words: choral studies, choral class, choral conducting, reading choral scores, choral arranging, choral literature, distance education, teaching methods, computer technology.

УДК 378.016:78.087.68]:[37.018.43:004]
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/48.1.13>

Гавриленко Ю.Д.,

викладач кафедри хорового диригування, вокалу та методики музичного навчання Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка

Карпенко Є.В.,

доцент кафедри хорового диригування, вокалу та методики музичного навчання Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Дистанційна форма навчання, яка несподівано увірвалася в галузь мистецької освіти, змусила педагогів і студентів якомога швидше пристосовуватися до нових умов. І, якщо в перші тижні карантину роздавалися голоси на користь того, що краще перечекати карантин, ніж займатися, наприклад, диригуванням дистанційно, в подальшому стало зрозуміло, що «перечекати» тривалий карантин не вдасться, а тому необхідно шукати нові підходи до навчання, які б дозволили максимально ефективно використати час в період дистанційних навчання.

Великі проблеми спіткали мистецькі виконавські колективи – хори, ансамблі та оркестри. В період дистанційних занять вони, практично, перестають існувати. Руйнується процес підготовки диригентів, бо елемент практичної апробації здобутих професійних навичок відкладається до часу закінчення карантину. І, якщо досить недавно педагоги-хоровики керувалися правилом, що хормейстера можна виховати лише в хорі, тепер необхідно знайти такі підходи, щоб час карантину не був втраченим для студента-хормейстера або вчителя музичного мистецтва, який також вивчає хорові дисципліни.

В той же час, варто констатувати, що методика вивчення хорових дисциплін в умовах дистанційної освіти знаходиться в стані розробки. Інтенсивні пошуки педагогів приводять до цікавих знахідок, проте процес формування методики викладання предметів хорового циклу ще далекий від завершення. Необхідні подальші цілеспрямовані зусилля в напрямку розробки та апробації ефективних методик викладання хорового диригування, хорового класу та читання хорових партитур в нових умовах. Також необхідно зазначити, що онлайн заняття корінним чином змінюють наповнення роботи концертмейстера, що також потребує уваги науковців-методистів.

Розглядаючи мистецькі онлайн заняття як тимчасове явище, тим не менш, необхідно використовувати час дистанційної освіти з максимальною ефективністю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Датою виникнення дистанційного навчання слід вважати 1840 рік. Цього року сер Ісаак Пітман запропонував навчання через поштовий зв'язок для студентів Англії. З того часу елементи дистанційного навчання все більш значною мірою впроваджуються у освітню практику. Проте вони донедавна слугували доповненням до основної, очної або заочної форми навчання. Онлайн заняття в якості заміни аудиторних занять виступили лише в період карантину, що був викликаний пандемією коронавірусу. Відповідно зросла інтенсивність наукових досліджень, де науковці, педагоги шукають оптимальних шляхів організації навчального процесу, який вже досить великий період часу відбувається у дистанційній формі. Найбільше проблем зазнають мистецькі спеціальності, здобуття яких потребує великої кількості практичних та індивідуальних занять, відпрацювання виконавських навичок. Зокрема, сказане вище стосується спеціальностей хормейстера та вчителя музичного мистецтва.

Аналіз проблематики мистецької освіти у власних роботах здійснюють Г. Ципін та А. Козир. Свій внесок у справу розробки загальної концепції дистанційної освіти внесли І. Адамова, В. Белікова, В. Безпалько, Т. Головачук, Р. Гуревич, О. Тамаркіна та інші автори.

Деякі дослідники вважають дистанційну форму навчання великим досягненням і роблять акцент на її позитивних аспектах. Так, Т. Головачук, І. Адамова доводять, що «Дистанційна форма навчання дає можливість створення систем масового безперервного самонавчання, загального обміну інформацією. Саме ця система може найбільш адекватно і гнучко реагувати на потреби суспільства щодо підготовки високопрофесійних фахівців» [2, с. 3-6].

Дослідники Б. Деміда, С. Сагайдак, І. Копил поряд з позитивними сторонами дистанційної

освіти вбачають і серйозні проблеми: «Немає прямого очного спілкування між студентами та викладачем. Подання матеріалу позбавляється емоційного зафарбування, важко створити творчу атмосферу в групі тих, хто навчається» [3, с. 101]. Названі автори торкаються також питання технічного забезпечення онлайн занять: «Користувач повинен бути забезпеченим персональним комп'ютером та доступом в Інтернет» [3, с. 101].

А. Коваленко, аналізуючи позитивні та негативні грані дистанційної мистецької освіти, влучно зауважує: «постає питання: як бути з набуттям навичок концертної діяльності?» [7, с. 27].

Інтенсивність пошуків ефективних методів онлайн вивчення хорових дисциплін зростає, проте ще не слід стверджувати, що оптимальна методика вже створена. Як зазначає Л. Васильєва, труднощі впровадження дистанційного навчання для мистецьких спеціальностей, зокрема «пов'язані з його значними відмінностями від традиційних методик викладання музичних дисциплін, основою яких є безпосередній контакт викладача і учня» [1, с. 49].

О. Тамаркіна підкреслює важливість самостійної роботи студента в процесі дистанційної освіти: «Самостійна робота студентів, підходить до якої потребують докорінних змін, є основою вищої освіти, важливою частиною процесу підготовки фахівців. Саме така робота студента є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових навчальних завдань» [9, с. 229].

Л. Качуринець вважає за можливе формування професійних компетентностей майбутніх керівників хорових колективів за умови створення організаційно-технологічної моделі дистанційного навчання із залученням широкого спектру засобів електронного навчання й комунікації в освітньо-професійних цілях, музично-комп'ютерних технологій: «Організаційно-технологічна модель дистанційного навчання студентів-хормейстерів здійснюється на основі: однічної медіа (використання якого-небудь одного засобу навчання і каналу передачі інформації), мультимедіа (нотний друк творів, комп'ютерні програми навчального призначення на різних носіях, аудіо- та відеозаписи і т. ін.), гіпермедіа (використання нових інформаційних технологій при домінуючій ролі комп'ютерних телекомунікацій, як приклад, – створення віртуального хору)» [6, с. 56].

Т. Фурдак наголошує на складності досягнення якісної постановки диригентського апарату в умовах дистанційної освіти, бо інколи студент обирає не найзручнішу позицію для диригування, а стає так, щоб його руки попадали в поле зору камери. Дослідниця зазначає, що під «важливою відмінністю індивідуальних занять є той факт, що викладач повинен звертати увагу не тільки на кінцевий

результат – звучання музичного твору, виконувального студентом, але й контролювати діяльність усієї опорно-рухової системи під час музикування, адже, як відомо, неправильна постава диригентського апарату, до якого входить в тій чи іншій мірі вся постать диригента (голова, плечі, корпус, ноги, руки), може негативно позначитись як на якості оволодіння технікою диригування (виразність, поліморфність, комплементарність), вплинути на загальний естетичний вигляд диригента, що зі свого боку справляє певне враження на хоровий колектив і слухачів, так і на художню інтерпретацію твору» [10, с. 213].

Незважаючи на важливість досліджень вище наведених авторів, маємо зауважити, що концепція дистанційної освіти в Україні ще потребує подальших розробок.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Необхідність ретельного аналізу ефективності традиційних методик викладання хорових дисциплін та модернізації їх до умов онлайн освіти. Пошук нових ефективних методик викладання хорового диригування, хорового класу та читання хорових дисциплін здатне значно інтенсифікувати навчальний процес.

Формулювання мети статті. Метою статті є дослідження особливостей викладання хорових дисциплін у вищих педагогічних навчальних закладах України в період дистанційної освіти та здійснення пошуку ефективних методів та прийомів, здатних інтенсифікувати навчальний процес та підвищити рівень дистанційного вивчення хорових дисциплін здобувачами вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Дистанційна форма проведення занять з музикантами відома не перший рік. В системі Інтернет можна знайти чимало відео уроків, де навчають грі на гітарі, співу або диригуванню. Проте, як свідчить досвід, особисте спілкування учня з викладачем відіграє не менш значущу роль у процесі формування майбутнього фахівця, ніж та навчальна інформація, яку здобувач освіти сприймає під час заняття. Якщо сприймати дистанційну форму вивчення хорових дисциплін як тимчасове явище або як додаток до традиційних форм навчання, то можна нехтувати тимчасовою втратою особистого спілкування і використовувати можливості онлайн технологій для здобуття тих навичок, які під час «очної» освіти часто залишаються в тіні. Не зважаючи на те, що мистецькі дисципліни зазнають певних втрат за умови безконтактних занять, пошуки шляхів підвищення ефективності онлайн занять тривають і педагоги вже сьогодні пропонують чимало цікавих знахідок, які варто впроваджувати в навчальну практику. Серед циклу хорових дисциплін найбільших втрат зазнає хоровий спів. На другому місці слід назвати хорове диригування. Читання хорових партитур дозволяє знайти чимало ефективних

форм самостійної роботи студента з подальшим обговоренням її результатів. Хорове аранжування також дозволяє перенести акцент на самостійну роботу студента. Найменш вразливим серед циклу хорових дисциплін є хорознавство.

Задачі дослідження:

- аналіз можливостей оновлення форм викладання хорознавства та хорової літератури;
- обґрунтування найбільш ефективних підходів до викладання хорового співу в умовах дистанційних занять;
- визначення проблем фахової підготовки студента-диригента та майбутнього вчителя музичного мистецтва і формування пропозицій стосовно впровадження ефективної методики он лайн викладання хорового диригування;
- визначення важливості покращення організації самостійної роботи студента в процесі опанування читання хорових партитур;
- усвідомлення ролі комп'ютерних технологій під час дистанційного вивчення хорового аранжування;
- дослідження форм роботи концертмейстера в умовах он лайн освіти.

Аналіз можливостей оновлення форм викладання хорознавства та хорової літератури

Хорознавство та хорова література це предмети, в процесі вивчення яких значна частина часу відводиться на лекційні заняття. Хорознавство є теоретичним фундаментом усього циклу хорових дисциплін. Від якості опанування цього предмету залежить рівень компетентності як хормейстера, так і вчителя музичного мистецтва. Від повноти опанування такої дисципліни, як хорова література, залежить рівень професійної ерудиції майбутніх фахівців, що неодмінно впливає на успішність їхніх творчих пошуків.

Вивчення хорознавства та хорової літератури в умовах дистанційної освіти демонструє ряд цікавих можливостей, які дозволяють не тільки не зазнати регресу у навчанні, але й істотно підвищити рівень зацікавленості здобувачів освіти і покращити рівень їхніх знань.

Найбільш розповсюдженою формою підвищення ефективності лекційних занять є створення відео-лекцій, які студент може прослухати неодноразово, у зручний час. Проте створення такого курсу не гарантує високого рівня знань без продуманої системи контролю. Крім проведення вебінарів, які в умовах дистанційної освіти заміняють семінари, ефективною формою перевірки знань є тестування. Тим більше, що його можна проводити не в кінці курсу, а, буквально, по кожній темі. Тестування не віднімає багато часу, проте дозволяє охопити широке коло питань.

Доводить свою ефективність проведення вікторин: визначити творчий напрямок хору за відео прикладом, дати характеристику диригенту.

Можливим є також метод хорової діагностики в умовах онлайн занять: студенти визначають сильні сторони та недоліки звучання тих хорів, відео запис яких їм пропонує викладач.

Обґрунтування найбільш ефективних підходів до викладання хорового співу в умовах дистанційних занять

На перший погляд, впровадження дистанційної освіти ставить хрест на хоровому виконавстві. Проте це не так. По-перше, і студенти, і викладачі не мають права опускати руки і кидати підтримувати та удосконалювати виконавські навички. По-друге, необхідно пам'ятати, що дистанційна мистецька освіта може існувати або тимчасово, або як додаток до традиційної, «очної» освіти. Немає аргументів на користь думки, що хорове мистецтво, як й інші види колективного виконавства, припинило своє існування. Дистанційні заняття під час негараздів мають допомогти підтримувати співацьку форму хористів та розвивати їхні навички, наскільки це можливо в таких специфічних умовах.

В умовах онлайн занять важко сподіватись на розвиток ансамблевого чуття або гармонійного слуху. Але існує можливість ретельного вивчення хорових партій. Традиційно здобувачі освіти записують власне виконання хорових партій і надсилають їх для рецензування викладачеві. Викладач, після прослуховування записів і їх аналізу, доводить до студента свою оцінку з коментарями. Таку форму роботи варто поєднувати з онлайн заняттями на платформах «Zoom» або «Meet». Не зважаючи на серйозні недоліки зв'язку, які зазвичай заважають отримати високу якість зображення та звучання, викладач здатний прослухати хориста і оперативної надати йому поради стосовно усунення недоліків, які можуть бути присутніми у виконанні партії. Враховуючи, що «чистота інтонування – це наріжний камінь, на якому базується хорове мистецтво» [8, с. 41], необхідно звертати увагу на точне відтворення нотного тексту. Тут може стати в пригоді аудіо-запис високої якості, який дозволить почути ті особливості виконання, які не прослуховувались під час онлайн заняття.

Слід визнати корисним спів хорових партій без допомоги інструменту. В той же час можна запропонувати студентів співати одну партію, а інші грати на фортепіано. Подібні прийоми допомагають активізувати музичний слух, розвивати навички чистого інтонування та дозволяють відчувати звучання всієї партитури.

Не зважаючи на те, що між створенням аудіо-запису та його рецензуванням викладачем проходить досить тривалий час, саме такий спосіб дозволяє отримати найбільш повноцінне враження від виконання студентом хорової партії.

Інколи доводиться чути думку, що на зміну хоровим колективам приходять віртуальні хори.

Такі хори – це новий вид мистецтва і вони не заперечують існуванню традиційних хорових колективів. Таким чином, не зважаючи на труднощі, які переживають хорові колективи в період онлайн занять, інтенсивна робота студентів має стати запорукою відродження виконавського колективу відразу після відновлення «очної» освіти.

Визначення проблем фахової підготовки студента-диригента та майбутнього вчителя музичного мистецтва і формування пропозицій стосовно впровадження ефективної методики онлайн викладання хорового диригування

Сьогодні вже не можна стверджувати, що методика вивчення хорового диригування розроблена недостатньо. Проте, дистанційна форма навчання змушує переосмислити роль традиційних методів, які зазвичай застосовуються в навчальному процесі з хорового диригування. Відомі методи спостереження, репродукції, порівняння, аналізу та самоаналізу, обговорення, поступового ускладнення завдань. Ці методи в умовах дистанційного навчання набувають нового наповнення. Викладач спостерігає не за діями студента в класі, а аналізує виконання на екрані монітора. Або студентом здійснюється відео-запис диригування, на основі якого викладач формує власне резюме. Так само метод репродукції: студент повторює дії викладача на основі відеоматеріалу, а не внаслідок «очного» спостереження.

Заняття з хорового диригування під час карантину зазнають значної трансформації. Існуючу традиційну методику не можна автоматично переносити в онлайн заняття із застосуванням ресурсів «zoom» або «google meet». Спроби добитися синхронізації гри концертмейстера та диригування студента не приносять позитивного результату. Різна швидкість проходження сигналу приводить до розбіжностей між звучанням фортепіано і жестом. Інколи зображення «зависає», звук також може погіршуватись. Тому зазвичай для музичного супроводу диригування використовується фонограма хорового твору, яку записує концертмейстер. Інколи допустимо використати готовий запис виконання твору, знайдений в системі Інтернет. Хоч в цьому випадку немає ніякої гарантії, що виконавська концепція студента і особливості знайденого взірця ідентичні і не створюють дискомфорт в процесі занять. Можуть відрізнитися творчий задум студента і риси виконання з інтернету стосовно темпу або динамічного розвитку не співпадають. Слід визнати, що диригентська ініціатива під час диригування під фонограму не зводиться нанівець. Здобувач освіти не керує виконанням, а просто відтворює особливості фонограми своїми жестами. Темп, агогіка, динаміка у фонограмі жорстко закріплені. Хоча комп'ютерні технології дозволяють корегувати темп звучання, проте така корекція не пов'язана безпосередньо з диригуванням.

Керування за допомогою диригентських жестів відходить на другий план. Диригування під фонограму позбавляє студента можливості виходити за межі визначених рамок. Проте диригування під фонограму може принести і певні позитивні плоди, якими не варто нехтувати. Тут варто згадати про вміння тримати темп. Диригування під фонограму може знадобитися і в практичній діяльності хормейстера: сьогодні навіть хори інколи співають під фонограму супроводу.

Під час онлайн занять якість зображення не завжди дозволяє повноцінно оцінити ступінь успішності виконання творчих завдань студентом. Проте варто зауважити, що метод відео-фіксації значною мірою дозволяє подолати цю проблему. Хоч цей досить простий метод насправді додає студентові певного клопоту. Як свідчить практика, більшість студентів значно хвилюється під час відео зйомки і не відразу отримують якісний творчий результат. Проте з часом студент набуває певного досвіду і створює відеозаписи без зайвого нервування. Відео-фіксація диригування дозволяє викладачеві фахово проаналізувати дії студента і надати необхідні поради стосовно удосконалення виконання. Досвід роботи з камерою, створення відеозаписів у вік комп'ютерних технологій можуть стати корисним досвідом.

Методи аналізу, самоаналізу, наслідування досвіду, обговорення та інші ефективно застосовуються разом з впровадженням відеозаписів. Викладач, крім надання порад, також може створювати відео-ролики, де демонструє взірці виконання тих або інших диригентських прийомів, або усього твору в цілому. Безумовно, утворюється певний часовий розрив між записом та коментарями викладача. Або між створенням навчального ролика викладачем та покращеними виконавськими результатами студента. Під час онлайн спілкування такого часового розриву немає, проте якість передачі зображення не завжди буває належної якості.

Виконання хорових творів а cappella може здійснюватися без супроводу, під спів студента. Фонограма в такому випадку не застосовується. Такий метод активізує творчі уявлення студента, розвиває його творчу ініціативу, удосконалює вокальні навички.

Варто нагадати, що диригування під фонограму розвиває чуття темпу. Таке диригування нагадує заняття музикантів-інструменталістів під метрономом. Фонограма для диригента фактично також є метрономом. Зазвичай студентові важко зорганізуватись на початку звучання фонограми. Для того, щоб студент успішно розпочинав диригування твору, концертмейстеру під час запису варто відраховувати 1-2 такти голосом.

Дистанційна освіта має сприяти підвищенню рівня теоретичної підготовки студентів з хорового

диригування та розширення їх фахового кругозору. Крім опрацювання навчально-методичної літератури, студент має вивчати виконавський досвід провідних диригентів, хорових колективів, записи яких є в системі Інтернет.

Сьогодні вже здійснюються перші дослідження стосовно керування віртуальним хоровим колективом. Але для успішного втілення такого творчого проекту потрібне вільне володіння складними комп'ютерними технологіями. Доречно починати спроби з створення «аудіо хору», бо з'єднувати звукові доріжки легше, ніж комбінувати відео файли.

Студент-диригент має записати відео ролик з диригентським виконанням того або іншого твору, а учасники хору під це диригування записують хорові партії. Потім ці записи треба з'єднати у спільне звучання за допомогою комп'ютерних програм "Audition", "Audacity" або "Sound Forge". Справа не проста, але цікава, хоч і потребує чимало часу.

Слід повторити, що дистанційна освіта може сприяти зміцненню теоретичної підготовки з хорового диригування майбутніх диригентів та вчителів музичного мистецтва. У свою чергу, міцна теоретична основа рано чи пізно дозволить молодим фахівцям удосконалювати власну диригентську техніку.

Визначення важливості покращення організації самостійної роботи студента в процесі опанування читання хорових партитур

Існує думка, що досить легко опанувати читання хорових партитур під час карантину і онлайн занять. Проте, як свідчать спостереження, впровадження дистанційної освіти приносить чимало проблем стосовно оволодіння навичками читання хорових партитур.

Перша проблема – відсутність доступу до фортепіано. На жаль, з такими випадками стикаються здобувачі вищої освіти під час локдауну та онлайн занять. Залишається запропонувати студентові сольфеджувати партії творів, що передбачені до вивчення, потім відпрацьовувати спів партій з текстом. Певна підготовка з цифрових технологій дозволяє записати власний спів на смартфон і накладати партії одна на одну, таким чином створюючи багатоголосну звукову партитуру. Проте, як свідчить практика, сьогодні достатніми навичками для такої творчої роботи володіють лише окремі студенти. Тому всі інші мають виконувати партії окремо, по одній. Краще це робити під час онлайн заняття. Таким чином зберігається спілкування студента і викладача. Якісно виконаний запис партій дозволяє повніше оцінити успіхи студента, проте позбавляє його навіть онлайн спілкування з викладачем. Під час онлайн заняття викладач здатний відразу надати поради та висловити зауваження, в той же час є можливість підбадьорити студента. Під час онлайн заняття зберігається частка емоційного спілкування. Коли ж студент записує

партії, надсилає викладачу і чекає резюме, яке надходить часто через добу – емоційна складова зменшується до мінімуму.

Друга проблема – відсутність можливості вільного виходу системи Інтернет. І сьогодні у віддалених населених пунктах зв'язок нестійкий. Студентам, які опиняються в подібній ситуації залишається виконувати навчальну програму самостійно, фіксуючи результати навчання за допомогою відео записів. В разі налагодження зв'язку ці завдання необхідно відсилати викладачу. Найскладнішою є ситуація, коли немає не тільки зв'язку, але й фортепіано. Але залишається можливість вивчати хорові партії творів, передбачених програмою. Налаштування можна виконувати за допомогою смартфона, на який можна встановити тюнер або камертон.

В період онлайн занять може стати в пригоді метод ескізного вивчення хорових партитур. Завдяки впровадженню цього методу виникає можливість опанування більшої кількості творів, розширення кругозору студента. Читання партитур з листа також дуже корисне для розвитку професійних навичок здобувачів вищої освіти.

Слід зауважити, що студенти в період дистанційної освіти опиняються в різних умовах. Тому індивідуальний підхід до кожного здобувача освіти є потрібним, як ніколи.

Усвідомлення ролі комп'ютерних технологій під час дистанційного вивчення хорового аранжування

Можна сміливо стверджувати, що виконання завдань з хорового аранжування за допомогою комп'ютерних програм допомагає студентам не тільки усвідомити важливість цієї дисципліни, але й домогтися значних творчих успіхів. Навчившись користуватися нотними програмами, такими, як "Sibelius" або "Finale", студент отримує можливість не тільки економити час на виконанні завдань, але й більш ретельно аналізувати отриманий творчий результат.

Копіювання і перестановка голосів за відповідними схемами перетворює так звані строгі перекладки на досить просту роботу. Зникає необхідність переписувати кожний раз одні й ті ж партії, комп'ютер цю справу виконає швидко і без помилок. До того ж, студент отримує можливість прослуховування партитури за допомогою комп'ютера, якою б складною вона не була. Комп'ютер допомагає правильно формувати партитуру і навіть підказує студентові межі діапазонів хорових партій. В тому разі, якщо студент помилково напише ноту, яка знаходиться поза межами діапазону тієї або ж іншої партії, ця нота світиться червоним кольором.

Навіть коли студенти опановують жанр обробки українських народних пісень, цифрові технології здатні значно інтенсифікувати творчу роботу. Крім того, нотні програми надають можливість

сміливіше експериментувати і обирати оптимальний варіант аранжування.

Окремі студенти самостійно записують голоси створеної партитури на смартфон, тим часом озвучуючи власне аранжування. Проте цей досвід ще не набув широкого розповсюдження.

Оволодіння комп'ютерними технологіями посилює інтерес студентів до аранжування і полегшує досягнення творчого результату. Викладач має не тільки вміти набирати ноти на комп'ютері, але й допомогти студентові завантажити нотну програму і навчити основам набору нот. Тобто для підтримки високого реноме, викладачеві, який веде курс хорового аранжування, необхідно бути фахівцем з питань музичних цифрових технологій. Принаймні, з набору нот та встановленню нотних програм.

Онлайн заняття не заперечують традиційного виконання завдань з аранжування на папері. Відомі випадки, коли студент не мав комп'ютера, певний час не міг вийти до системи Інтернет, проте систематично удосконалював майстерність аранжувальника, виконуючи завдання за допомогою олівця та нотного паперу. Проте вже недалекий той день, коли здатність виконувати завдання з хорового аранжування на комп'ютері стане необхідною та обов'язковою. Головне під час онлайн вивчення хорового аранжування – це систематична робота.

Робота концертмейстера в умовах дистанційної освіти

Як вже було констатовано вище, дистанційна форма мистецької освіти породжує велику кількість проблем, які стосуються, зокрема, вивчення хорових дисциплін. Он лайн заняття накладають свій специфічний відбиток не тільки на діяльність педагога і студента, але й на роботу концертмейстера.

Навчальною програмою передбачено, що в диригентському класі студент опановує диригентські прийоми під акомпанемент концертмейстера. Така форма роботи дозволяє добиватися високого ступеня взаємодії між студентом і концертмейстером. Концертмейстер виконує диригентські вказівки студента і, таким чином у здобувача вищої освіти розвиваються навички диригування, тобто керування виконавським процесом. Викладач не стоїть осторонь. Він направляє студента, допомагає виправляти помилки, звертає увагу на хибні, непереконливі творчі рішення стосовно темпу або динаміки. Важливо дозволити студентові проявити власну ініціативу, сформувані власне бачення інтерпретації музики. Як зазначає І. Заболотний, «З метою розвитку художнього мислення майбутніх фахівців педагог залишає можливість для індивідуального трактування музичних творів, для придбання виконавських якостей, які необхідні диригентові для ефективного впливу на хоровий колектив, що викликають яскраві емоційні переживання у виконавців, збагачують їх духовний

світогляд» [5, с. 50]. Концертмейстер не стоїть осторонь виконавського процесу і може, в разі необхідності, висловлювати побажання стосовно якості аутфактів, логіки змін темпу або динаміки, особливо, коли студент здійснює диригентські дії недостатньо виразно.

В диригентському класі концертмейстер не просто ілюструє звучання твору, відтворює фразування, кульмінації, штрихи. Якісна гра концертмейстера в процесі вивчення хорового диригування є дуже важливим компонентом навчального процесу. Вона, поряд з поясненнями викладача, здатна сприяти формуванню практичних навичок у здобувача вищої освіти. Проте концертмейстер має ще й адекватно реагувати на жест студента-диригента: наприклад, в разі недостатньо виразного показу вступу не розпочинати виконання твору на інструменті. Таким чином моделюється взаємодія диригента з хором і студент швидше усвідомлює вимоги до здійснення аутфактів.

Дистанційна освіта вимагає інтенсивно шукати такі форми роботи концертмейстера, які б допомагали звести до мінімуму проблеми, які викликані відсутністю особистого контакту студента і викладача. Але, оскільки в період онлайн занять абсолютно недоречно припиняти процес опанування хорового диригування, треба знаходити нові можливості, застосовувати нові методи роботи, як для викладача, так і для концертмейстера. Студент не може на кілька місяців перервати процес навчання, бо потім прийдеться розпочинати з нуля. Таким чином, заняття дистанційно допомагають студентів не тільки не втратити свій виконавський рівень, але й налаштовують його на глибоке вивчення методичної літератури та свідому самостійну роботу.

Зазвичай, концертмейстери записують фонограми, які служать звуковою ілюстрацією хорового твору і під цей запис студент відпрацьовує диригентські прийоми. Слід визнати, що процес створення і корегування фонограми інколи займає досить великий проміжок часу. Бо не завжди швидко формується виконавська концепція студента, його цілісне сприйняття образного змісту твору. Фонограму доводиться переписувати заново. Часто диригування під фонограму викликає чимало критичних зауважень, бо в ньому зникає елемент керування виконавським процесом. Проте в сучасних умовах диригенту досить часто доводиться виконувати твори з хором під фонограму оркестру, тому надбання навичок диригування під фонограму можна вважати корисними.

Відомо, що домогтися синхронізації диригування і гри концертмейстера в сучасних умовах онлайн занять технічно неможливо. Проте варто не припиняти зусиль в напрямку пошуку нових форм більш тісної взаємодії концертмейстера і студента під час впровадження дистанційних занять.

Наприклад, досить ефективною показала себе така форма взаємодії студента і концертмейстера: концертмейстер виконує хоровий твір на фортепіано, студент диригує під живу музику. Звичайно, викладач може відчувати відсутність синхронності жестів студента та звучання фортепіано. Проте диригування під живу музику надає можливість оперативно корегувати не тільки темп, але й штрихи та нюанси, що також є важливим. Активізується творча ініціатива студента, конкретизуються його уявлення щодо інтерпретації твору. Виконавська концепція обговорюється всіма учасниками онлайн заняття: студентом, викладачем та концертмейстером. Такий метод, який можна назвати методом живого експериментування, дозволяє протягом заняття уточнити темп, агогіку, нюанси, які втілює концертмейстер у власному виконанні. Спостереження показали, що, не зважаючи на відсутність синхронності звучанні музики і диригування в сприйнятті викладача, подібна робота сприяє активізації творчих пошуків студентів, посилює їхню відповідальність за отриманий виконавський результат.

Можливі й інші варіанти підвищення взаємодії студента і концертмейстера. Наприклад, коли студент вже сформував власну виконавську концепцію, йому пропонується записати відео власного диригування без музичного супроводу. Таке відео студент відсилає концертмейстеру. Продивившись відео запис диригування, концертмейстер виконує твір з урахуванням диригентських дій студента – показів темпу, динаміки, агогіки, штрихів. Під час «очних» занять концертмейстер відразу реагує на жест студента-диригента. В умовах дистанційних занять здобувач вищої освіти отримує аудіо запис твору, здійснений концертмейстером на основі його диригування. Студент встановлює ступінь відповідності задуму і результату. Надалі корисно обговорити отриманий результат з тим, щоб остаточно з'ясувати особливості інтерпретації, запропонованої здобувачем освіти. В обговоренні беруть участь студент, викладач і концертмейстер. В процесі обговорення необхідно встановити: де жести диригента були непереконливими, незрозумілими, внаслідок чого трактування твору концертмейстером не відповідає задуму студента. Викладач має запропонувати студенту скорегувати застосування тих або ж інших диригентських прийомів з тим, щоб наступний запис диригування був би більш зрозумілим для виконавців, роль яких в навчальному процесі грає концертмейстер. Інколи буває необхідно провести декілька подібних обмінів записами і обговорень. Удосконалюється диригування студента, уточняється його розуміння твору. Як показують спостереження подібна форма організації занять позитивно впливає на рівень підготовки студента з хорового диригування.

Висновки. Таким чином, в той період часу, коли дисципліни диригентського циклу вивчаються дистанційно, традиційні методи опанування хорових дисциплін наповнюються по-новому. «Є всі підстави стверджувати, що саме сьогодні формується дидактика дистанційного навчання і є потреба у створенні часткових методик дистанційного навчання в межах предметної підготовки студентів вищої школи» [3, с. 101].

Хоча онлайн заняття не можуть замінити живого спілкування студента з викладачем та концертмейстером, проте з'являється можливість зміцнити теоретичне підґрунтя фахових предметів, якісно вивчити хорові партії, опановують цифрові методи виконання хорових аранжувань. Всі творчі результати обговорюються з викладачем. А у вивченні хорового диригування значну роль починає грати відео-фіксація студентського виконання. Саме вона дозволяє викладачеві ретельно проаналізувати сильні і слабкі сторони виконання. В подальшому викладач доводить власну точку зору під час онлайн заняття, або надсилає студентові резюме.

Обмеження дистанційного навчання по-новому розставляють акценти у вивченні хорових дисциплін, примушують інтенсивніше вивчати цифрові музичні технології. Виходячи з того, що дистанційні заняття – явище в мистецькій освіті тимчасове і не головне, студенти поповнюють знання, вивчають теорію та покращують мануальну техніку з тим, щоб у подальшому впевнено вийти до хору та успішно виконати концертну програму.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Васильєва Л. Л. Досвід впровадження дистанційного навчання у фахову підготовку майбутнього

вчителя музичного мистецтва. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2017. № 7 (71). С. 48-58.

2. Головачук Т. І., Адамова І. З. Дистанційне навчання: сучасний погляд на переваги та проблеми. Витоки педагогічної майстерності: науковий журнал, 2012. Вип. 10. С. 3-6.

3. Демида Б. А., Сагайдак С. М., Копил І. Ю.. Системи дистанційного навчання: огляд, аналіз, вибір. Львівська політехніка, 2011. 101 с.

4. Дубовий З. С. Формування самостійності майбутніх учителів музики у процесі дистанційного навчання. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидат педагогічних наук. Кривий Ріг, 2019.

5. Заболотний І. П. Диригентсько-хорова педагогіка як мистецько-освітній феномен. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: педагогіка. Тернопіль, 2020. Вип. 1. С. 47–53.

6. Качуринець Л. В. Формування професійних компетентностей майбутніх керівників хорових колективів в умовах дистанційного навчання. *Tendances scientifiques de la recherche fondamentale et appliquée*. Strasbourg, République française, 3. 2020. p. 56-58.

7. Коваленко А. С. Організація концертних заходів гітаристів в умовах дистанційного навчання. Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету. Умань, 2020. Вип. 4. С. 26–31.

8. Пігров К. Керування хором. Київ: Держ. видав. образотворчого мистецтва і музичної літератури, 1956. 178 с.

9. Тамаркіна О. Л. Самостійна робота студентів ЗВО в умовах дистанційного навчання. Актуальні питання гуманітарних наук. Дрогобич, 2020. Вип. 34. Т. 5. С. 228-231.

10. Фурдак Т. Д. Дистанційні заняття з хорового диригування: технології навчання. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. ЦДПУ імені В. Винниченка, Кропивницький, 2021. Вип. 197. С. 213-216.